

Как да променим циничния ни светоглед?

Йоана Йоцова, НПМГ „Акад. Любомир Чакалов“, гр. София

България, която можем отново да спечелим, бидейки българите, които можем отново да бъдем

*„Кажми ми, кажми, бедний народе,
кой те в таз рабска люлка люлее?“ (Хр. Ботев, „Елегия“)*

Отчетливо си спомням един съботен следобед преди години. Почивен ден. Магазин за хранителни стоки. Опашка, която се извира назад и криволичи, стигайки чак до студения щанд. Отворени са две от общо дванадесет каси, а жената зад нашата каса говори по телефона, докато маркира продуктите с отчайващо бавна скорост. Звучи поредният музикален хит, на който аз припявам, измисляйки си собствен текст, тъй като на седемгодишна възраст нямам и понятие от английски език. Около себе си чувам припрени въздишки. Те преминават в мърморене, а след това за първи път в живота ми до мен достига фраза, с вариантите на която тепърва ми предстои да се запозная: „Българска му работа“.

Това, убедена съм, е крилатата фраза на нашата държава. Тя може да се чуе навсякъде, всеки ден, по всяко време и без значение от причината. Българинът я употребява за всичко от закъснението на влака до новините за ситуацията на политическата сцена. С нея може както разочаровано да се завърши даден разговор, така и да се отвори дискусия със средна продължителност от около четири часа, чийто извод да се окончава в същата тази фраза. Оказва се, че „Българска му работа“ напоследък е израз на начина ни на мислене, събрал в себе си цяла палитра от чувства - от внезапно припламнало недоволство до примирение, подхранвано от увереността, че нищо никога няма да се промени. И когато човек стане свидетел на двама непознати, които не знаят дори първото име на другия, но разпалено обсъждат несъмнено окаяното положение на страната ни, то той бързо разбира, че циничният светоглед е много по-разпространен, отколкото някой би могъл да предположи. Разпространен е дотолкова, че се е превърнал в четвърто обединяващо звено на нацията, наред със знамето, герба и химна.

Какво обаче стои зад този цинизъм? Коя е изначалната причина за неговата поява, и по-важното - какво го поддържа жив толкова дълги години наред?

Разбира се, този тип светоглед се отнася до държавата и е породен от разочарование от нейното състояние в днешната действителност. Тук следва да си зададем въпроса кога и защо човек може да се чувства разочарован. До отговора стигаме лесно - човек е

разочарован от нещо, когато е очакванията му не са се оправдали. От този факт следва изводът, че българите всъщност вярваме, някъде дълбоко в себе си, че сме способни на много повече от това, което демонстрираме пред себе си и пред света в настоящия момент. Не смятаме, че сме напълно безполезни, нито че „нищо не можем да направим“. Пречката обаче се състои в негативната ни настройка и това, че сме отвикнали да действаме. Цинизмът, обединен със скрития ни копнеж по нещо повече, ни поставя в пасивно средно положение, което бавно, но сигурно разрушава самочувствието на цялата нация.

Пасивността на българина се изразява в няколко неща. Първото от тях се състои в очакването на зашеметяващи резултати, без да са били положени никакви лични усилия за тяхното постигане. Нашият народ, изглежда, дълго е търсил отговор на въпроса защо обстоятелствата не се стичат по желанния начин, защо мечтата никога не се превръща в реалност. Защо политическите партии не изпълняват исканията на народа. Защо нямаме вече големи постижения в спорта, както в миналото. Защо няма хубави обществени тоалетни, както е в Германия. Защо доматите по магазините напоследък са все от Турция и рядко - наше производство. Защо има дупки по пътя. Защо българското образование от 24-то място в света през 1990г. е паднало до 134-то място през 2024г., нареждайки се след Руанда, Хондурас и Того. Ала уви, вместо да ни подтикнат към действие, всички тези терзания са ни довели до един удобен отговор : у нас просто е така. Вместо да се вгледаме в себе си и да си дадем сметка за собствената си пасивност, сме предпочели да отдадем неуспехите на външни фактори, защото така можем да се оплакваме свободно, без да поемаме отговорност.

Проучване на „Gallor International“ от 2019 година открива, че 75% от българите споделят популярната фраза „Съсипаха я тая държава“. Високият процент не е изненадващ - все пак фразата е речниково определение за клише, значи, била е повтаряна многократно. Поинтересна тук е формулировката на думите. „Съсипаха“ я държавата, а не „Съсипахме“ я. Трето лице множествено число вместо първо. Тази почти незабележима на повърхностно ниво разлика се оказва доказателство за навика ни да бягаме от отговорност. „Те“ са виновни, а не „Ние“. „Те“ - властта, от която упорито се разграничаваме, непознатите на улицата, живеещите в провинцията, живеещите в града... Няма значение кои са „Те“, знае се само, че не са „Ние“. И така, всички се оплакваме, но никой не поема отговорност; обвинения падат като куршуми, но никой не вижда себе си като потенциална мишена; търсим изхода, но никой не поема инициативата да го намери.

Тук се намесва второто проявление на пасивността - тактиката „Другите действат, а ние се присъединяваме“. В наши дни тя е точно такава, каквато със същите тези думи я е описал драматургът Станислав Стратиев през 80-те години на миналия век в комедията „Балкански синдром“. Тази настройка успешно държи развитието ни в застои не едно или две десетилетия подред. Измъчва ни дълбоко съмнение в значимостта на индивидуалното ни усилие - а парадоксалното е, че сме наясно с пагубния ефект на този тип мислене. В гореспоменатото проучване е направено друго интересно откритие - невероятните три четвърти от българите са на мнението, че имаме „лош“ манталитет. Хубаво де, ама това знание с нищо не помага на човека, свикнал да чака някой друг да го подкани към действие

и невярващ, че личната промяна допринася към общата. И така на българина остават две неща - циничният му светоглед и един замечтан поглед, упорито устремен... в миналото.

Съсредоточаването в миналото е действително последният от трите основни изрази на нашата пасивност. Няма българин, който да не вярва във великата история на своята родина. В 21. век тя е все още едничкият източник на националната ни гордост. Държавата ни е най-старата с непроменено име. Владели сме територия с излаз на три морета. Имали сме знаменити царе и сме се запазили през два дълги периода на робство. Ботев, Раковски и Левски са пример за доблестта и мъжеството на целия народ. Дали сме нечувани жертви, но сме извоювали обратно мястото си на картата на света. Имали сме машабни постижения във всички сфери - в международната търговия, в науката, в спорта. Това са факти, които си припомняме често, и чрез тях неизменно получаваме прилив на самочувствие.

Радостта ни от някогашната слава обаче е краткотрайна. Миналото ни е далеч от настоящето. И този стълб на националното самочувствие бавно, но стремително се руши, а пламъкът на гордостта ни вече прегаря. Апостола на свободата не може вечно да удържа битката с нашия цинизъм, защото това е борба между спомен и живи хора. Джон Атанасов не може да изобрети компютъра отново. Ивет Лалова не може да стане най-бързата бяла жена за втори път. А ние, заключили сами себе си в затвора на спомените, не сме способни дори да погледнем към бъдещето, за да създадем нови източници на гордост.

Цинизмът, оказва се, е новият робски бит. Той е третият ни голям поробител, като се нарежда рамо до рамо с Византийската и Османската империя. През Възраждането на народа е било нужно да се „събуди“, да осъзнае, че може да бъде свободен, че не е нужно да се примирява с жестокостите, които е приел за рамки на нормалното съществуване. В 21. век ние сме свободна държава. Демокрация. На пръв поглед нищо и никой не упражнява задушаваша власт над нас. Има нещо обаче, което ни е завладяло, което изсмуква последните капчици сила от сплавта на нацията. Става дума, разбира се, за цинизма. Ако през 19. век сме гледали с плам към идеала, в днешно време се отнасяме към всяка надежда с насмешка, с думите „Къде, в България ли? Да бе, да“...

Именно това трябва да променим из основи. Крайно време е да започнем да развиваме у себе си и у околните ключовите човешки умения да вярваш и да поемаш отговорност. Защото всяко потъпкване на надеждата и инициативата е едно погребение. А след катафалката унило ще крачат следващите поколения.

Пътят на България към бъдещето се крие в активното отношение към живота. В инициативата, във виждането на потенциала в околните и в самите нас. В реалност, в която поробителят е не конкретна група от хора, а зловреден светоглед, са нужни много усилия, за да се осъзнае първоизточникът на цинизма, от който произхожда пасивността ни. Веднъж прогледнали за действителността обаче, ние трябва да обърнем погледа си към настоящето и да го задържим там. Да посрещаме нещата, които не одобряваме, не с примирени въздишки и ирония, а с решителност за промяна. Да научим бъдещите поколения, че надежда за България има. Преди всичко сме длъжни да се вгледаме в себе си, да потърсим (и да открием, както без съмнение ще стане!) вината не в другите или в някаква външна

висша сила, а в самите нас. Само чрез ясното съзнание, че участието на всеки от нас е ключово за общия успех, бихме могли да постигнем нещо значимо. Историята е показала, че българите можем - но ако една история не бъде преповтаряна, от нея остава само мит. Затова трябва да действаме - и да изрисуваме отново златния ореол на националната ни гордост.